

ΤΑ ΣΧΗΜΑΤΑ (ΜΟΝΤΕΛΑ) ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ (ΙΙ)

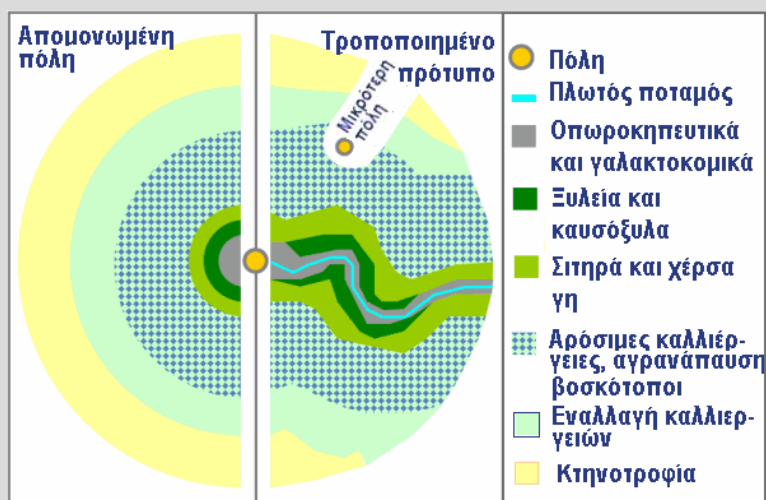
© Απόσπασμα από το βιβλίο: [Γιάννης Ρέντζος Ανθρωπογεωγραφία](#)

Στο προηγούμενο μάθημα μας δόθηκε η ευκαιρία να μελετήσουμε την κατασκευή μερικών σχημάτων (μοντέλων), με τα οποία αποδίδουμε και περιγράφουμε τις ανθρωπογεωγραφικές ιδιότητες μιας περιφέρειας ή μιας χώρας. Χρήση σχημάτων (μοντέλων) κάνουμε επίσης στο [μάθημα για το «κέντρο»](#), όπου αποδίδουμε την εσωτερική δομή των πόλεων, τοποθετώντας κατάλληλα το κέντρο τους. Τέλος η θεωρία του Christaller, στη οποία αναφερθήκαμε στη [εισαγωγή \(8\)](#), αποτελεί μια σημαντική ανθρωπογεωγραφική σχηματοποίηση. Στο μάθημα που ακολουθεί θα ασχοληθούμε με μια συνολική παρουσίαση των σχημάτων. Αν και βασικά, προέρχονται από την οικονομία και την κοινωνιολογία, αυτά μας προσφέρουν χρήσιμα στοιχεία για την λειτουργία του χώρου μέσα από το ανθρωπογεωγραφικό πρίσμα.

Το σχήμα του J.H. Von Thünen: Θεωρία της γεωργικής χωροθέτησης

Το πρώτο ανθρωπογεωγραφικό σχήμα (μοντέλο), που αποτελεί θεωρητικό υπόδειγμα και ερμηνευτικό πρότυπο λειτουργίας κάποιου ανθρωπογεωγραφικού μηχανισμού, είναι αυτό που εκπόνησε ο πρώσος κτηματίας Johann Heinrich Von Thünen (φον Τίνεν, 1783-1850) και παρουσίασε στην εργασία του με τίτλο "[Το απομονωμένο κράτος σε σχέση με τη γεωργία και την εθνική οικονομία](#)", το 1826.

Πρόκειται για ένα οικονομικό μοντέλο εφαρμοσμένο στο χώρο, όπου για πρακτικούς λόγους γίνονται διάφορες απλοποιητικές υποθέσεις. Ήδη από τον τίτλο επισημαίνουμε ότι η ανθρωπογεωγραφική μονάδα, για την οποία γίνεται λόγος, το κράτος (δηλαδή κρατίδιο ή πόλη) είναι απομονωμένη στο χώρο. Στην εργασία γίνεται μελέτη των οικονομικών σχέσεων αυτής της πόλης με την αγροτική της περιφέρεια από την οποία εφοδιάζεται με αγροτικό προϊόντα για τις ανάγκες διαβίωσης. ([Μεταβείτε εδώ για να δείτε κυκλικά και όχι ημικυκλικά σχέδια](#)).

ΤΟ ΣΧΗΜΑ (ΜΟΝΤΕΛΟ) ΤΟΥ VON THÜNEN)

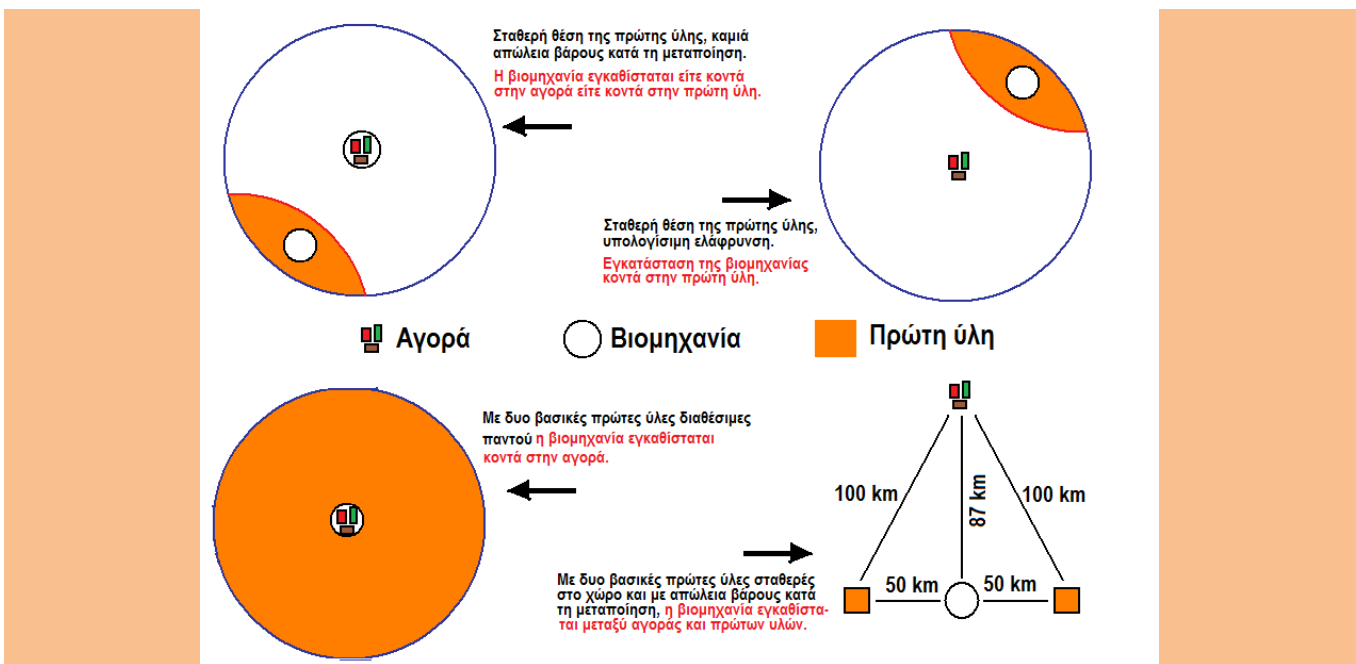
Με το σχήμα (μοντέλο) του Von Thünen έχουμε μια μελέτη χωροθέτησης των γεωργικών δραστηριοτήτων σε σχέση με την αγορά (που εδώ υλοποιείται από το κέντρο της πόλης). Όπως παρατηρούμε από το σχήμα (και μάλιστα το αριστερό μέρος που για λόγους οικονομίας χώρου αποδίδεται ως ημικύκλιο αντί για κύκλος), οι γεωργικές δραστηριότητες αναπτύσσονται περιφερικά γύρω από το σημείο κατανάλωσης, που είναι η πόλη. Οι διαδοχικές ομόκεντρες γεωργικές χρήσεις γης δεν είναι τυχαίες, αλλά ακολουθούν κάποια οικονομική λογική στην οποία υπεισέρχεται το κόστος της γης και τα μεταφορικά. Σύμφωνα μ' αυτή, για παράδειγμα, τα προϊόντα που καταναλώνονται συχνότερα και φρέσκα καλλιεργούνται πλησιέστερα (οπωροκηπευτικά, γαλακτοκομικά). Επίσης, οι αρόσιμες καλλιέργειες καταλαμβάνουν μεγαλύτερη έκταση στο χώρο. ([Μελετήστε εδώ διαλογικά πρότυπα](#)).

Στο δεξιό ημικύκλιο του σχήματος, ο χώρος γύρω από την πόλη δεν έχει τόσο απλή μορφή όσο αριστερό. Προσεγγίζει περισσότερο την πραγματικότητα (α) με την ύπαρξη και μιας μικρότερης πόλης (επάνω δεξιά) και (β) με την ύπαρξη ενός πλωτού ποταμού ο οποίος επιτρέπει να μεταφέρονται τα γεωργικά προϊόντα και με ποταμόπλοια και όχι μόνο με χερσαία μέσα.

Είναι φανερό ότι το σχήμα του Von Thünen, όπως κάθε σχηματοποιημένο πρότυπο, δεν ανταποκρίνεται στην πολύπλοκη και συνεχώς μεταβαλλόμενη πραγματικότητα. Ας σκεφτούμε κυρίως ότι η σύγχρονη πόλη με την ανάπτυξή της (σε πληθυσμό και έκταση) όχι μόνο έχει αυξημένες καταναλωτικές ανάγκες αλλά με την αστικοποίηση (οικοπεδοποίηση) της γης αφανίζει τους εγγύς γεωργικούς χώρους. Ωστόσο, όπως υποστηρίζουν οι αναλυτές της θεωρίας του Von Thünen, αυτός είχε σε μεγάλο βαθμό διαισθανθεί και διατυπώσει την προβληματική της αλλαγής στο χώρο.

Το σχήμα του A. Weber: Θεωρία της βιομηχανικής χωροθέτησης

Η παλιά [ζυθοποιία του ΦΙΞ](#) ήταν στο κέντρο της Αθήνας. Και σε χώρες με αυστηρή χωροταξία όπως η Γερμανία, βλέπει κανείς ζυθοποιίες-μπυραρίες [μέσα στις πόλεις](#). Έτσι βρίσκονται πολύ κοντά στους καταναλωτές και μειώνουν το μεταφορικό κόστος αποστολής του προϊόντος.

Η λογική αυτή είναι πολύ γνωστή στα θέματα της βιομηχανικής χωροθέτησης και οφείλουμε την γνωστότερη θεμελίωση του ζητήματος στον [Alfred Weber](#) (1868-1958). Σύμφωνα με τη [θεωρία του Weber](#) οι παράγοντες που πρέπει να ληφθούν υπόψη για την εγκατάσταση της βιομηχανίας είναι (α) τα συνολικά έξοδα των εισερχομένων πρώτων υλών και (β) τα συνολικά έξοδα των εξερχομένων προϊόντων μέχρι να φτάσουν στην αγορά. Φυσικά, εκτός από τα μεταφορικά παρεμβαίνουν πολυάριθμοι άλλοι παράγοντες (όπως η ενέργεια και τα ημερομίσθια) που όμως δεν τροποποιούν τη βασική αυτή σύλληψη. Εξάλλου το ζήτημα έχει προεκτάσεις στο χώρο της διεθνούς επιχειρηματικής δράσης (International Business), της προστασίας του περιβάλλοντος και των δικαιωμάτων των εργαζομένων.

Για ένα δεδομένο σημείο του χώρου, είναι φανερό ότι τα συνολικά έξοδα των εισερχόμενων πρώτων υλών μπορεί να είναι μεγαλύτερα ή μικρότερα από τα συνολικά έξοδα των εξερχομένων προϊόντων, όπως αυτά φθάνουν στην κατανάλωση. Στο παράδειγμα της ζυθοποιίας, το νερό που είναι το κύριο εισερχόμενο, δεν έχει μεταφορικό έξοδα και συνεπώς τα έξοδα αποστολής του προϊόντος, που κερδίζει βάρος κατά την επεξεργασία, ελαχιστοποιούνται αν η ζυθοποιία βρίσκεται κοντά στην αγορά ή μέσα στην πόλη. Αντίθετα, όταν πρόκειται για μια βιομηχανική εγκατάσταση του κλάδου του μετάλλου (όπως το παράδειγμα της βιομηχανίας ψευδαργύρου που είχε πάρει ο Βέμπερ), τα τελειωμένα προϊόντα χάνουν βάρος, οπότε έχουν λιγότερα μεταφορικά έξοδα από τις χρησιμοποιούμενες πρώτες ύλες. Αυτό σημαίνει ότι η βιομηχανία έχει όφελος να εγκατασταθεί κοντά στο χώρο των πρώτων υλών.

Στο σχήμα βλέπουμε τις διαφορετικές περιπτώσεις χωροθέτησης ανάλογα με τις ιδιότητες των πρώτων υλών (μιας ή δύο) και του προϊόντος. Η θεωρία του Βέμπερ φέρεται ως «θεωρία του ελάχιστου κόστους» και συμπληρώνεται από την θεωρία του August Lösch (1906-1945), που χαρακτηρίζεται ως προσέγγιση της «μεγιστοποίησης του κέρδους». Και οι δυο συναντούν σοβαρή κριτική σε σχέση με το γεγονός ότι χαρακτηρίζονται από έλλειψη ρεαλισμού ως προς τις πραγματικές συνθήκες που επιβάλλονται από το φυσικό χώρο και τα κοινωνικά και πολιτικά δεδομένα που οι θεωρίες αυτές αντιμετωπίζουν με απλοποιημένο τρόπο.

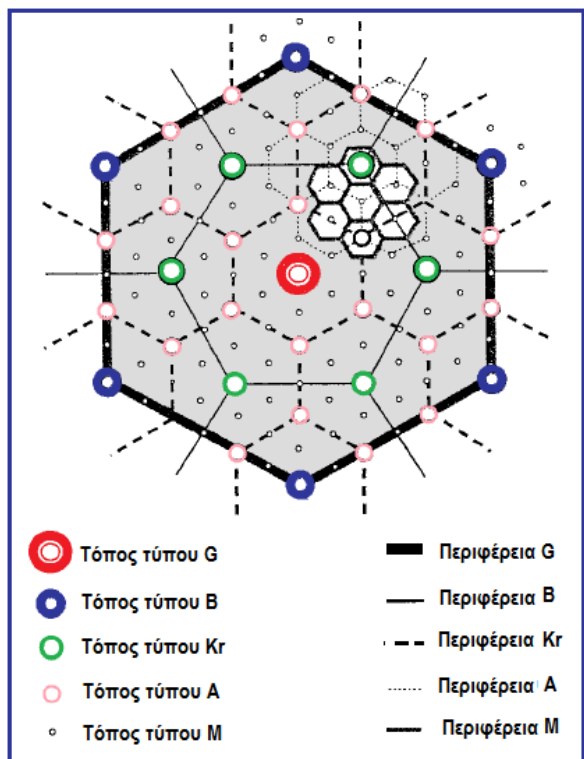
Το σχήμα του Christaller: Η κρυφή γεωμετρία των οικισμών

Η θεωρία του οικονομολόγου και γεωγράφου Walter Christaller (1893-1969) αποτελεί ένα εντυπωσιακό ανθρωπογεωγραφικό σχήμα (μοντέλο) που προβλέπει θεωρητικά το μηχανισμό σύμφωνα με τον οποίο καταλαμβάνουν τις θέσεις τους στο χώρο οι οικισμοί.

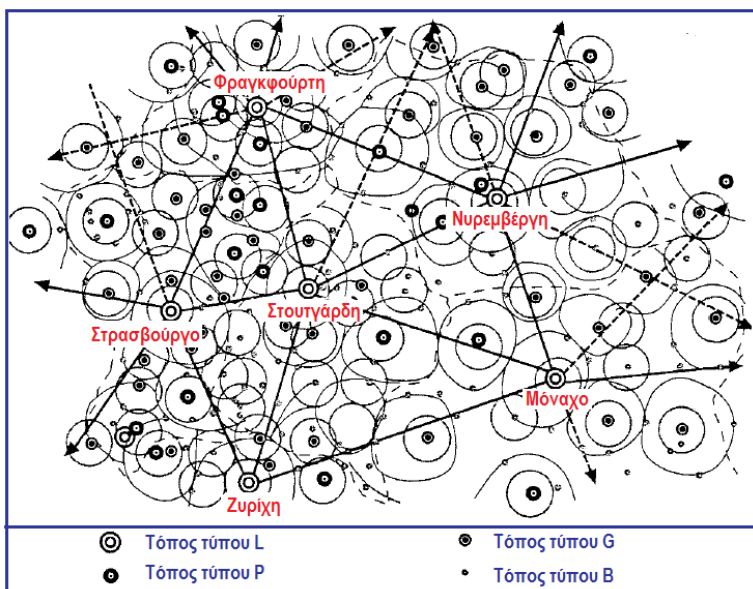
Όπως είχαμε δει και στα εισαγωγικά μαθήματα, με τη δημοσίευση του έργου (διδακτορική διατριβή) «Οι κεντρικοί τόποι στη Νότια Γερμανία» το 1933, ο Walter Christaller συνέβαλε στη θεωρητική θεμελίωση της ποσοτικής γεωγραφίας. Με αφετηρία ένα οικονομικό ζήτημα (για τις θέσεις των αγορών) έδινε ταυτόχρονα απάντηση και σε ένα αντικείμενο γεωγραφικού προβληματισμού (για τις θέσεις των οικισμών).

Με μια σειρά απλοποιητικών προϋποθέσεων για τις ιδιότητες του χώρου και την οικονομική συμπεριφορά των ανθρώπων, που δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, βρίσκουμε το κέντρο μιας περιφέρειας και τη μορφή της. Για παράδειγμα μπορούμε να φανταστούμε τα εκπαιδευτικά ιδρύματα διαφόρων βαθμίδων μιας μικρής χώρας, στην οποία η μετάβαση από βαθμίδα σε βαθμίδα δεν γίνεται αυτόματα, οπότε μερικοί μαθητές δεν συνεχίζουν. Ένα γενικό γυμνάσιο αντιστοιχεί σε μια περιοχή μιας πόλης ή καλύπτει τις ανάγκες μια κωμόπολης. Το μουσικό γυμνάσιο αντιστοιχεί σε μεγαλύτερη περιοχή της πόλης ή καλύπτει τις ανάγκες μερικών χωριών. Η ίδια λογική συνεχίζεται και για το λύκειο καθώς και για το πανεπιστήμιο. Κάθε εκπαιδευτικό ίδρυμα εξυπηρετεί μια περιφέρεια που

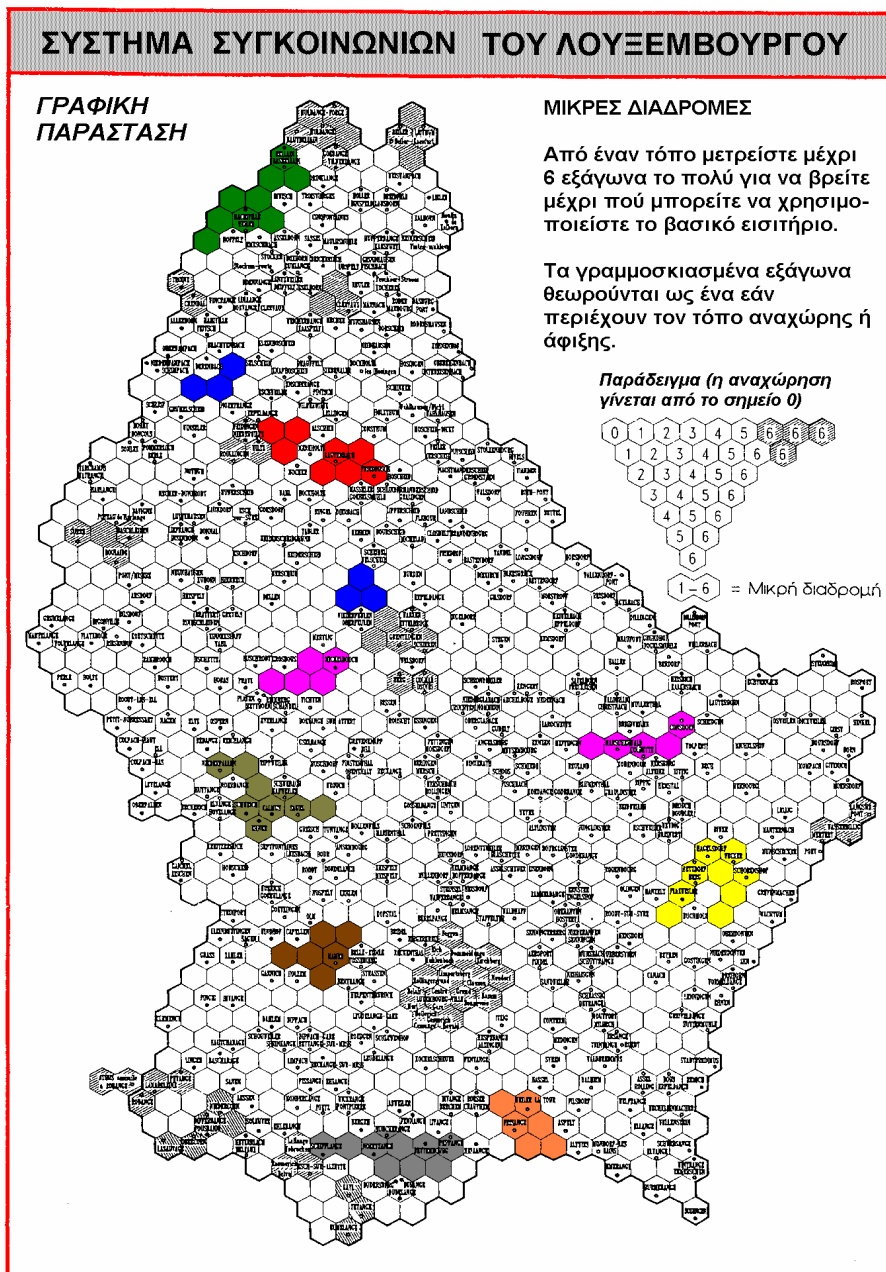
μεγαλώνει όσο ο ρόλος του γίνεται πιο ειδικός. Και βρίσκεται σε ένα «κεντρικό τόπο» για την περιφέρεια αυτή. Οι περιφέρειες είναι χονδρικά κυκλικές, αλλά, για να μπορούν να εφάπτονται χωρίς να υπάρχουν μεταξύ τους κενά ή να γίνονται επικαλύψεις, τις θεωρούμε εξαγωνικές. Η λογική της περιφέρειας που ισχύει για τα εκπαιδευτικά ιδρύματα ισχύει και για τα δικαστήρια –πολλά ειρηνοδικεία αλλά ένας Άρειος Πάγος– και για τα πάσης φύσεως καταστήματα, δηλαδή τελικά τις αγορές και τους οικισμούς ως σύνολα.

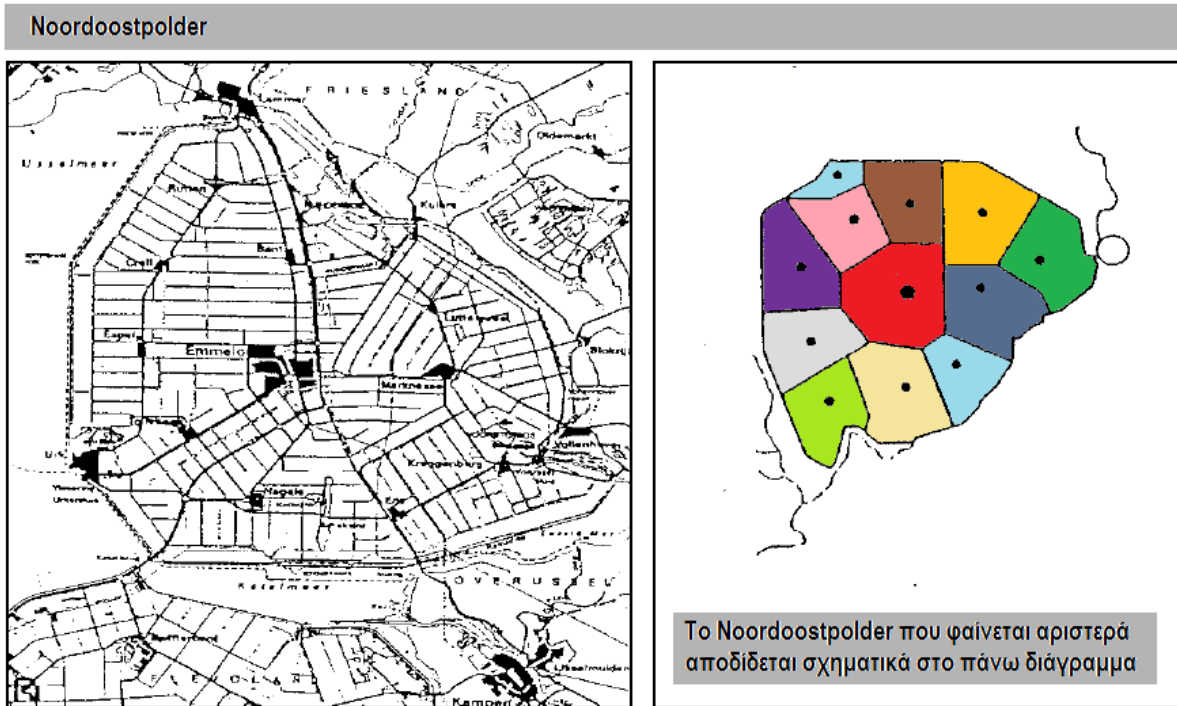
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΚΡΙΣΤΑΛΕΡ

Χρησιμοποιώντας τη Νότια Γερμανία (και τον όμορο γερμανόφωνο χώρο) ως περιοχή εφαρμογής και δοκιμής της θεωρίας του, ο Christaller ανακάλυψε μια ιεράρχηση των πόλεων και μια αντίστοιχη γεωμετρική συσχέτιση μεταξύ τους. Για παράδειγμα, οι πρωτεύουσες πόλεις έχουν πληθυσμό της τάξεως των 500.000 κατοίκων και απέχουν μεταξύ τους κατά 187 km. Μετά έρχονται οι μεγάλες πόλεις με πληθυσμό 100.000 και ενδιάμεση απόσταση 109 km. Οι μικρότεροι οικισμοί έχουν 1.000 κατοίκους και απέχουν κατά 7 km μεταξύ τους. Η διαβάθμιση των οικισμών, από τις πρωτεύουσες μέχρι τους μικρότερους οικισμούς γίνεται σε 7 επίπεδα, που συμβολίζονται με τα γράμματα L, P, G, B, Kr, A, M από τα αρχικά των αντιστοίχων γερμανικών λέξεων. Στα σχήματα της προηγούμενης σελίδας βλέπουμε τη σχηματοποίηση επάνω εντελώς θεωρητικό και κάτω όπως εφαρμόζεται στη Γερμανία, τη Γαλλία (μέρος) και την Ελβετία (μέρος). Επίσης στη σελίδα αυτή βλέπουμε πώς με την έννοια της εξαγωνικής περιοχής έχει διαιρεθεί το κράτος του Λουξεμβούργου (Μεγάλο Δουκάτο) σε ίσες περιφέρειες.

Το σχήμα του Christaller επαληθεύθηκε και στις πόλεις των ΗΠΑ και χρησιμοποιήθηκε στο σχεδιασμό των οικισμών στα παραθαλάσσια αποξηραμένα πόλντερ της Ολλανδίας, όπου αποκτήθηκαν νέες εκτάσεις γης. Παράδειγμα είναι το [Noordoostpolder](#) (Βορειοανατολικό Πόλντερ) όπου βλέπουμε μια κεντρική πόλη καθώς και μικρότερες πόλεις, όλες με τις περίπου εξαγωνικές περιφέρειές τους, όπως προβλέπει η θεωρία του Christaller.

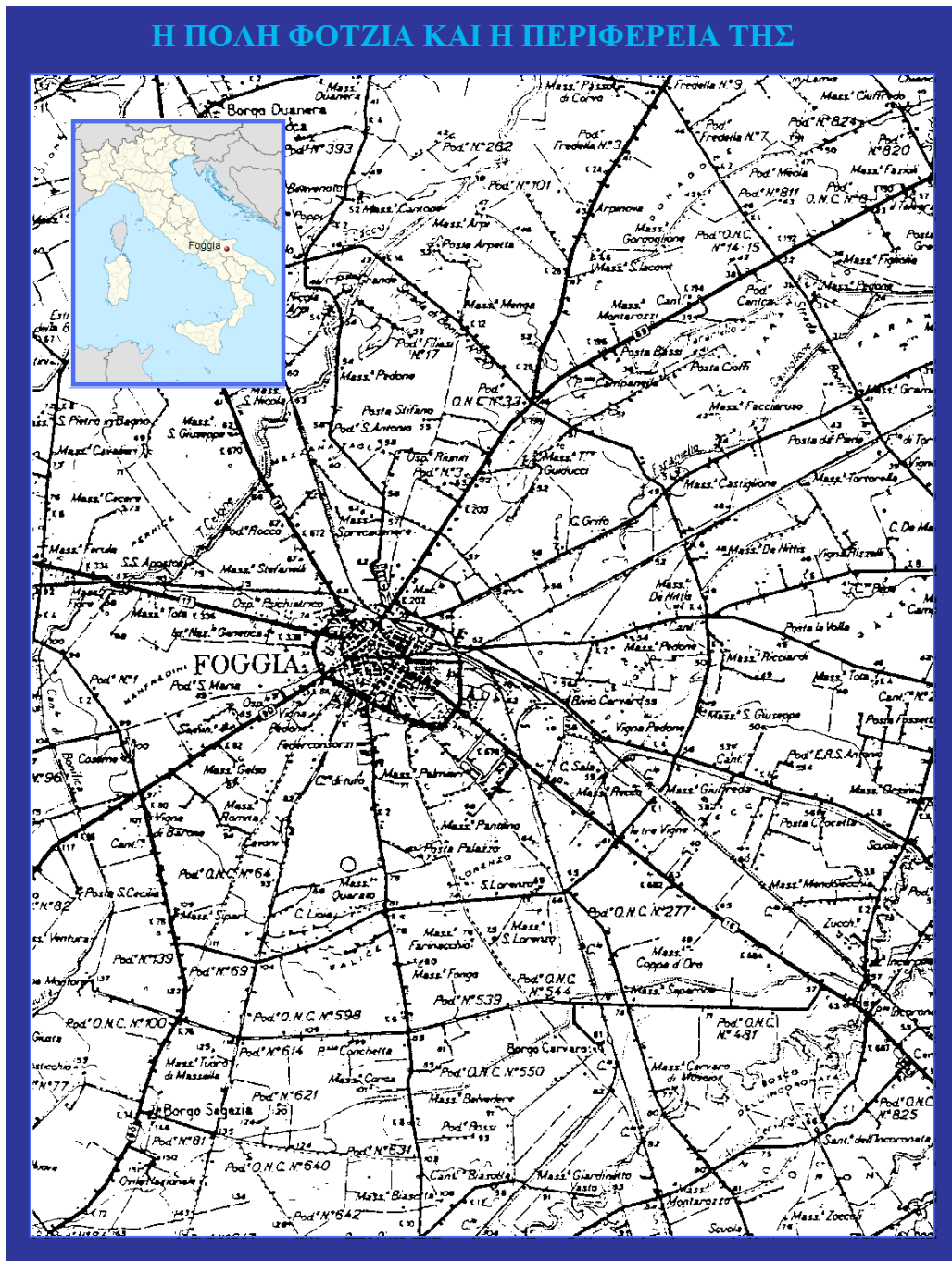

Το Noordoostpolder που φαίνεται αριστερά αποδίδεται σχηματικά στο πάνω διάγραμμα

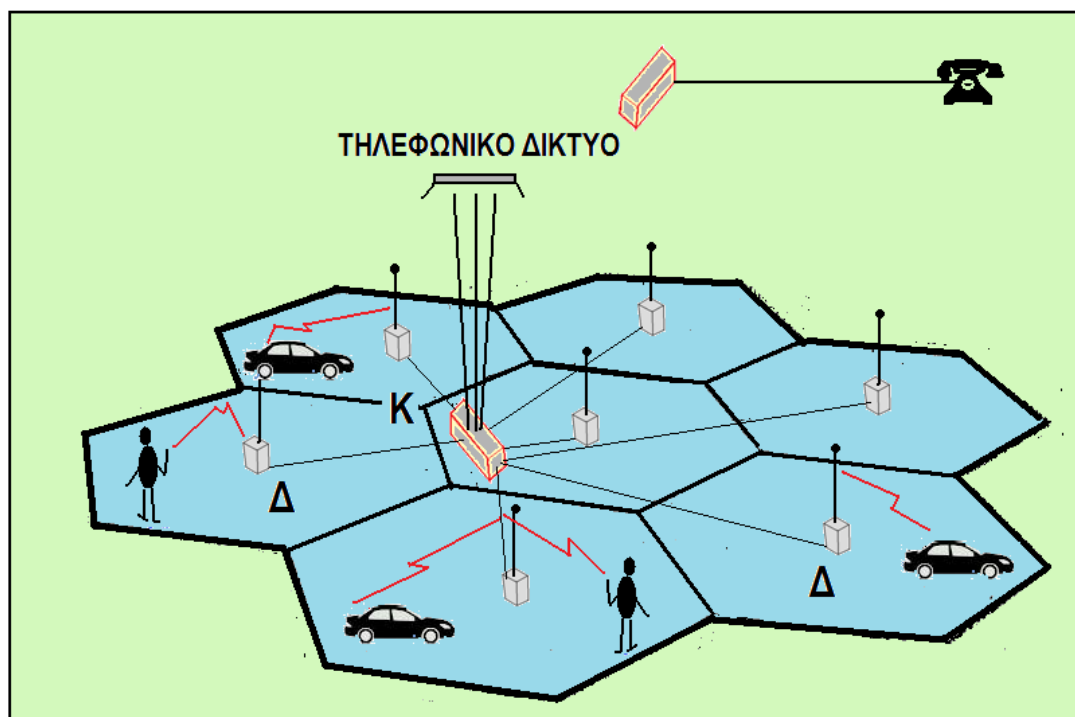
Όπως όλα τα σχήματα (μοντέλα) έτσι και το σχήμα του Christaller υφίσταται κριτική τόσο από φυσικογεωγραφική πλευρά (ο ρόλος του αναγλύφου) όσο και από κοινωνικοοικονομική. Μάλιστα και «εκ του αντιθέτου» υπάρχει κριτική, σύμφωνα με την οποία τίθεται το ερώτημα γιατί σε μη κεντρικά σημεία συμβαίνει να διαμορφώνονται γύρω τους συνθήκες κέντρου, με δρόμους που οδηγούν σ' αυτά καθώς και περιφερειακούς δρόμους γύρω τους. Ο Jacques Scheibling (Ζακ Σεμπλέν, γάλλος γεωγράφος) παίρνει το παράδειγμα της ιταλικής πόλης Foggia (Φότζια). Αυτή, μολονότι, λόγω του μεγέθους της, δεν δικαιολογεί «κεντροποίηση», όμως εμφανίζει τέτοια χαρακτηριστικό. Ο ίδιος γεωγράφος, ανατρέχοντας στις πάντα ουσιώδεις ανθρωπογεωγραφικές περιγραφές του [Fernand Braudel](#) αναζητεί την ερμηνεία του φαινομένου.

Η περιοχή της [Φότζια](#) ήταν χώρος εκδήλωσης του φαινομένου της «αντίστροφης» εποχικής μετακίνησης των κτηνοτρόφων. Κοπάδια και βοσκοί –που δεν ήταν άνθρωποι των πεδινών εκτάσεων– κατέβαιναν από τις ορεινές περιοχές για τη διαχείμαση (φαινόμενο του νομαδισμού). Αυτή η κίνηση «απέφερε φορολογικές προσόδους που για κανένα κρότος δεν μπορούσαν να θεωρηθούν αμελητέες, γι' αυτό έσπευδε να τους δώσει οργανωμένη μορφή και να τις θέσει υπό την προστασία του. Στα μέσα του 15^{ου} αι. (1442-1447), ο Αλφόνσος Α' της Αραγονίας, βασιλιάς της Νάπολης, διέταξε να γίνεται η κίνηση προς τις πεδιάδες μέσω προβατόδρομων με υποχρέωση καταβολής τελών και αναγκαστική πώληση του μαλλιού στη Φότζια Έτσι παρατηρούμε εδώ ότι η λειτουργία του κέντρου και της αντίστοιχης δομής στο χώρο δεν προέκυψε από μη συνειδητούς και μακροχρόνιους οικονομικούς και ανθρωπογεωγραφικούς

μηχανισμούς, αλλά από την αυταρχική επιβολή της φοροεισπραχτικής βούλησης ενός άρχοντα! Ωστόσο, όπως παρατηρούμε στο χάρτη οι δομές του κέντρου σημάδεψαν για πάντα το χώρο...

Ακόμα επισημαίνεται και το εξής: Οι πραγματικές ζώνες επιρροής των πόλεων έχουν πολύ περίεργες μορφές και όχι κυκλικές ή (περίπου) εξαγωνικές. Μια «πόλωση» δηλαδή ένα τράβηγμα του κυκλικού ή όποιου συμμετρικού σχήματος, μπορεί να προκληθεί από έναν αυτοκινητόδρομο ή από μια πολιτιστική αιτία όπως η διαφορετική γλώσσα – ακόμα και μέσα στο ίδιο κράτος. Κάτι τέτοιο φαίνεται και από τις ζώνες επιρροής των μεγάλων πόλεων του Βελγίου. Η πόλη Αρλόν, σε απόσταση 200 km περίπου από τις Βρυξέλλες, έλκεται από την πόλη αυτή, που είναι άλλωστε η πρωτεύουσα.

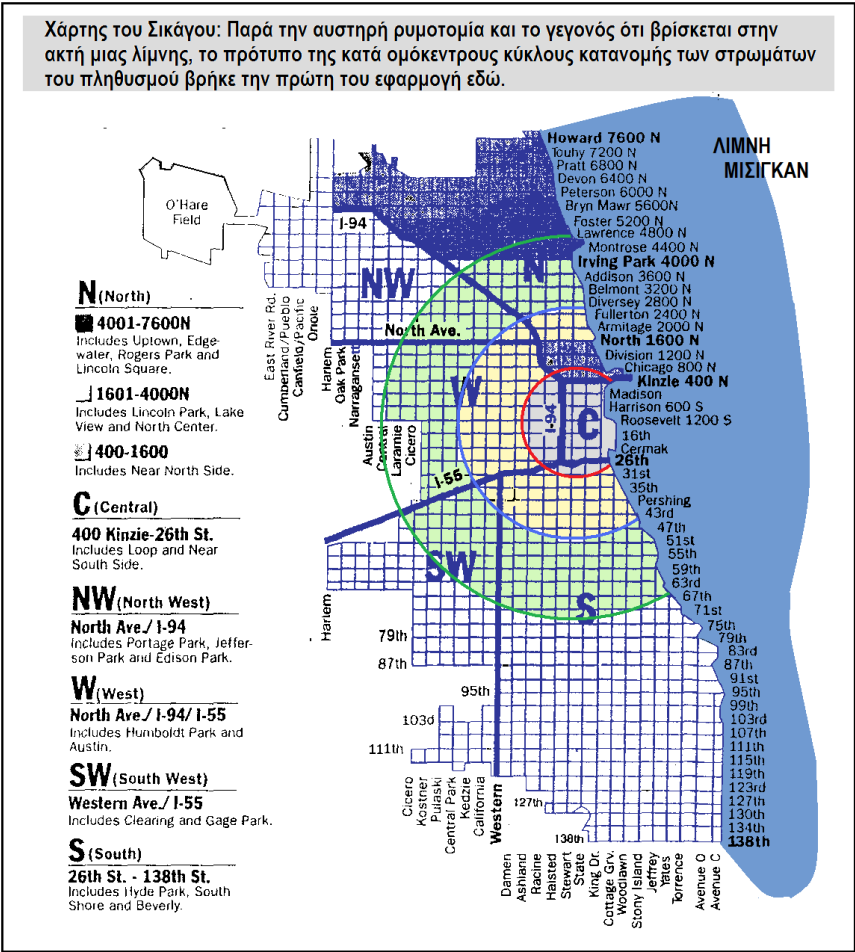

Ας σημειώσουμε κλείνοντας το ζήτημα ότι η εξαγωγική διαίρεση του χώρου χρησιμοποιείται πολύ συχνά. Τα σύγχρονα ασύρματα τηλεφωνικά συστήματα της κινητής τηλεφωνίας, που λέγεται επίσης και

«κυψελωτή» (cellular), βασίζονται σε μια τέτοια διαίρεση. Το κάθε κινητό τηλέφωνο βρίσκεται κάθε στιγμή σε ένα εξάγωνο που είναι εφοδιασμένο με έναν δέκτη (Δ). Ο δέκτης είναι συνδεδεμένος μέσω ενός κέντρου (Κ), με το κανονικό τηλεφωνικό δίκτυο, με το οποίο είναι συνδεδεμένα και τα υπόλοιπα τηλέφωνα.

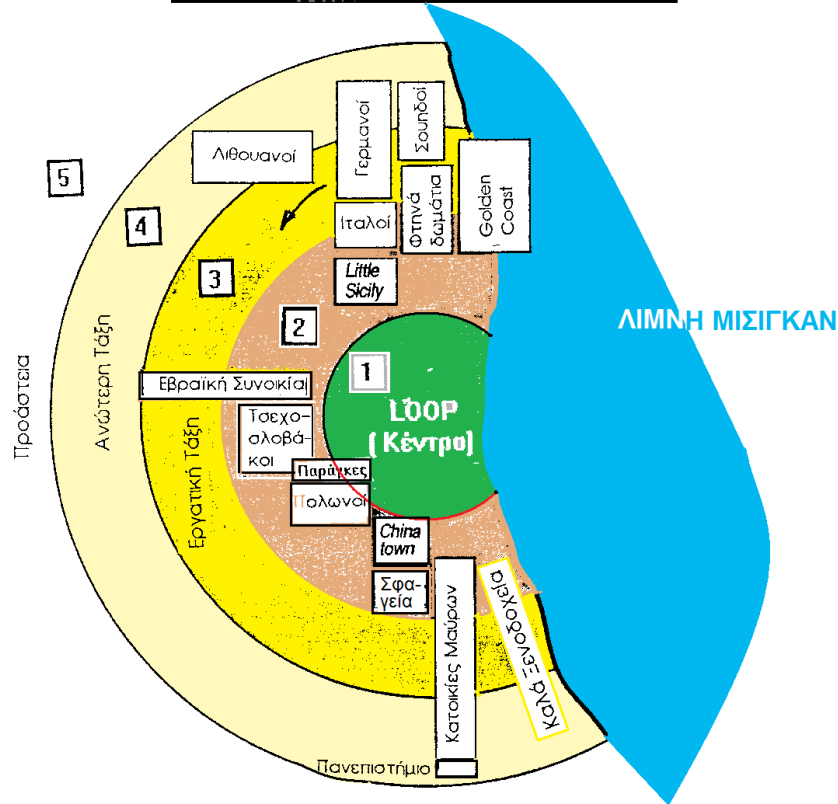
Το σχήμα του Burgess: Η «κυκλική» δομή μερικών πόλεων

Στις αρχές αιώνα το Σικάγο έγινε ένα πραγματικό εργαστήριο ανθρωπογεωγραφίας με όλες τις έννοιες που μπορεί να έχει αυτό. Πρώτα-πρώτα, αντικειμενικά, με τη συνεχή άφιξη μεταναστών, την αύξηση του πληθυσμού και τη βιομηχανική ανάπτυξη καθώς και τη μετέπειτα κρίση και τη συνεπακόλουθη εγκληματικότητα. Έπειτα, με τη συστηματική παρατήρηση και μελέτη των πολλαπλών κοινωνικών και οικονομικών φαινομένων που εκδηλώθηκαν στο γεωγραφικό χώρο της κεντρικής για τη λειτουργία των ΗΠΑ μεγαλούπολης αυτής στην ακτή της Λίμνης Μίσιγκαν.

Οι μετανάστες, οι εθνικές μειονότητες, ο περιθωριακός και ο αποκλίνων άνθρωπος, μαζί με την εγκληματικότητα αποτέλεσαν αντικείμενο λεπτομερειακής μελέτης από το Τμήμα Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου του Σικάγου. Η κοινωνιολογική «Σχολή του Σικάγου» (–υπάρχει και η οικονομική, αλλά δε μιλούμε για αυτή–) σφράγισε την ιστορία των κοινωνικών επιστημών. Η πόλη στο σύνολό της υπήρξε και αυτή αντικείμενο βαθιάς μελέτης. Έτσι με το έργο *The City* (1925) των Burgess, McKenzie και Park έχουμε το σχήμα του Burgess για την εγκατάσταση και διαφοροποίηση του πληθυσμού της πόλης σε ομόκεντρους κύκλους γύρω από τον αρχικό κεντρικό της πυρήνα.

ΣΧΗΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΣΙΚΑΓΟΥ ΤΟ 1921 ΚΑΤΑ BURGESS

Ας σημειώσουμε ότι το Σικάγο, όπως φαίνεται από το χάρτη, είναι αυστηρά ρυμοτομημένο. Εξάλλου, το γεγονός ότι βρίσκεται στην ακτή μιας λίμνης δεν είναι τόσο ευνοϊκό για μια κυκλική ανάπτυξη. Ωστόσο, σύμφωνα με τη θεωρία του Burgess, η ομόκεντρη διαδοχή και η φυγόκεντρη ταξινόμηση των άνετων εισοδηματικών στρωμάτων φαίνεται να είναι ένας χωρικός νόμος της πόλης. Πιο αναλυτικά:

- Στο κέντρο (1), που στο Σικάγο ονομάζεται *Loop* (= βρόχος, ίσως από το βρόχο του υπέργειου μετρό), είναι η κεντρική περιοχή των επιχειρήσεων (*CBD*), όπου βρίσκονται οι τράπεζες, οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις και διάφορα καταστήματα λιανικής πώλησης.
- Στη ζώνη 2, είναι η μεταβατική περιοχή, με μικτό περιεχόμενο, όπου υπάρχουν επιχειρήσεις και ελαφρά βιομηχανικό καταστήματα. Αυτό το χώρο διαλέγουν για την πρώτη τους εγκατάσταση οι νεοαφικόμενοι στην πόλη.
- Η ζώνη 3 είναι μια σχετικά υποβαθμισμένη περιοχή, όπου κατοικούν οι βιομηχανικοί εργάτες, που μετακινήθηκαν εκεί από τη ζώνη 2.
- Η ζώνη 4 είναι η περιοχή κατοικίας με πολυκατοικίες πολυτελούς κατασκευής και ιδιαίτερες περιοχές μονοκατοικιών.
- Η ζώνη 5 είναι πέρα από τα όρια της πόλης. Είναι ο χώρος των «παλινδρομών εργαζομένων» (*commuters*) των προαστίων και των πόλεων-δορυφόρων. Είναι σε κάποιο βαθμό ένα συγκρότημα υπνωτηρίων!

Για ιστορικούς λόγους συμπληρώνουμε εδώ ότι στο Σικάγο, που αποτέλεσε και το πεδίο έρευνας για τη διατύπωση της θεωρίας, οι διάφορες ζώνες είχαν πολλά ιδιαίτερα χαρακτηριστικό που βλέπουμε και από

το σχέδιο (εβραϊκή συνοικία-γκέτο, εξαθλιωμένες συνοικίες με παράγκες, και πολλές εθνικές «παροικίες»). Μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα περιγραφή των άστεγων και άνεργων «Hobo» που περιφέρονταν στη ζώνη 2 έγινε από τον Nel Anderson, που έζησε μαζί τους για να κάνει την κοινωνιολογική του έρευνα. Ο χώρος διαμονής και κυκλοφορίας των Hobo ονομάστηκε τότε [Hobohemia](#), δηλαδή Χο-Βοημία!...

Όπως και τα άλλα σχήματα έτσι και αυτό δεν ανταποκρίνεται πλήρως στην πραγματικότητα. Ήδη το τομεακό σχήμα (μοντέλο) του [Hoyt](#), που λαμβάνει υπόψη και την επίδραση των συγκοινωνιακών μέσων αποδίδει [κατά κυκλικούς τομείς](#) τη γεωγραφική πραγματικότητα της πόλης. Άλλωστε το σχήμα του Burgess απεικονίζει κυρίως κοινωνικές σχέσεις. Γενικότερη κριτική, βέβαια, μπορεί να γίνει και από οικονομική μαρξιστική (αντικαπιταλιστική) σκοπιά, όπως το πράττει επί πολλά χρόνια τώρα ο σημαντικότερος βρετανός γεωγράφος της εποχής μας, [David Harvey](#). Μεταξύ άλλων αυτός εισάγει τη θεμελιώδη έννοια της χωρικής κοινωνικής αδικίας, όπως αυτή αναδεικνύεται από τον ίδιο το χώρο από τη χρήση-εκμετάλλευσή του για κίνηση του κεφαλαίου και συσσώρευση πλούτου. Ας αναλογιστούμε τι «δυσοικονομία» υπάρχει όταν καταναλίσκουμε καύσιμο, επιβαρύνοντας το περιβάλλον, για να μεταφέρουμε με φορτηγά αυτοκίνητα κουτιά κόκα-κόλας (δηλαδή 90% νερό) αντί να παρασκευάζουμε ένα παρόμοιο αναψυκτικό στον τόπο της κατανάλωσής του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Michael Carr, *Patterns, Process & Changes in Human Geography*, MacMillan, 1987.
2. Jacques Scheibling, *Qu'est-ce que la géographie ?*, Hachette, 1994.
3. Nels Anderson, *Le hobo*, Sociologie du sans-abri, Nathan, 1993 (1923).
4. Mario Holvoet, *Géographie*, FUL, 1991/92.
5. Olivier Desouches, *L'école de Chicago*, στο *Sciences Humaines*, 44/1994, σελ. 40-43.